

Tomasz Chrząstek
Kielce

ILOŚCIOWA ANALIZA ZAWARTOŚCI PRASY NA PRZYKŁADZIE TYGODNIKA SPOŁECZNO-KULTURALNEGO „NOWA KULTURA”

Tygodnik „Nowa Kultura” ukazujący się w latach 1950-1963 odegrał bardzo istotną rolę w życiu kulturalnym powojennej Polski, kiedy to problemy kultury narodowej osiągały wymiar polityczny. Podkreślić należy nowatorski sposób redagowania „Nowej Kultury”, diametralnie różny od modelu znanego czytelnikom prasy społeczno-kulturalnej. Omawiany tygodnik, chociaż daleki od doskonałości, zajmował poczesne miejsce wśród czasopism społeczno-kulturalnych wydawanych w okresie PRL. Nie sposób pominąć jego inspiracyjnej i kulturotwórczej roli. To właśnie poprzez swoje publikacje był heroldem „odwilżowych” przemian, jak również starał się utrwalać zdobycze Października 1956 roku. Zakres oddziaływania czasopisma był bardzo szeroki. Świadczy o tym chociażby nakład wynoszący blisko 70 tys. egzemplarzy, jaki pismo osiągnęło w swoim najlepszym okresie¹.

Ukazanie dynamiki zmian struktury zawartości badanego czasopisma w całym okresie jego istnienia nie byłoby możliwe bez zastosowania metody analizy zawartości prasy w ujęciu ilościowym.

Spośród wszystkich jednostek analizy, czyli elementów zawartości danego przekazu, dla celów niniejszego opracowania za najwłaściwszą uznano „wypowiedź”². Przyjęto, że wypowiedź jest to: „[...] jednostka zawartości dziennika lub czasopisma wyodrębniająca się na kolumnach funkcjonalnie, treściowo i graficznie jako osobna całość zwykle opatrzona własnym nagłówkiem. Ze względu na środki wyrazu wyróżnia się wypowiedzi językowe (inaczej: słowne), ilustracyjne i słowno-ilustracyjne

¹ Więcej na temat „Nowej Kultury” zob.: T. Mielczarek, *Od „Nowej Kultury” do „Polityki”. Tygodniki społeczno-kulturalne i społeczno-polityczne PRL*, Kielce 2003; T. Chrząstek, *Struktura zawartości „Nowej Kultury” w latach 1950-1952. Komunikat z badań*, „Kieleckie Studia Bibliologiczne”, t. 5, s. 151-156; tenże, *Okoliczności powstania „Nowej Kultury”*, „Studia Kieleckie. Seria Bibliologiczno-Prasoznawcza” 2000, nr 1, s. 67-73; tenże, *Przeciw rewizjonistom. Z dziejów „Nowej Kultury” w latach 1958-1961*, „Kieleckie Studia Bibliologiczne” 2004, t. 8, s. 145-169.

² Obok „wypowiedzi” wyróżniamy następujące jednostki analizy: „litera”, „morfem”, „wyraz”, „sąd”, „zdanie”, „postać” i „akapit”. Więcej na ten temat zob. W. Pisarek, *Analiza zawartości prasy*, Kraków 1983, s. 72-82.

ne (np. fotoreportaż)³. Kolejnym etapem procedury badawczej było opracowanie klucza kategoryzacyjnego, czyli określenie kategorii, na jakie została podzielona treść czasopisma. Należy przy tym zwrócić uwagę, że podczas badań można napotkać na wypowiedzi wielowątkowe, niedające się w przejrzysty sposób zaklasyfikować do danej kategorii. Wyjściem z tej sytuacji jest określenie wątku dominującego w danej wypowiedzi.

Poszczególne kategorie klucza muszą uwzględniać cel badań, jak również specyfikę materiału badawczego. W naszym przypadku elementem determinującym wybór kategorii był profil badanego czasopisma. Tygodnikiem o zbliżonych do „Nowej Kultury” funkcjach i modelu było krakowskie „Życie Literackie”, obrane za przedmiot badań przez Macieja Chrzanoskiego⁴. Zaproponowany przez niego klucz kategoryzacyjny wydał się optymalny do badania zawartości prasy społeczno-kulturalnej, dlatego też posłużono się nim, dokonując tylko niewielkich zmian. Zrezygnowano z kategorii „materiały ilustracyjne”, gdyż w naszych obliczeniach ilustracje potraktowano jako integralną część wypowiedzi słownej (wypowiedź słowno-ilustracyjna). Pozostałe kategorie w niezmienionej formie zaadaptowano na potrzeby naszych badań. Treść „Nowej Kultury” została podzielona na następujące rodzaje wypowiedzi: poezję, prozę, publicystykę, reportaże i korespondencje, krytykę literacką i historię literatury, krytykę teatralną, krytykę plastyczną (tu także architektura), krytykę filmową, krytykę muzyczną, kroniki-noty-przeglądy, listy do redakcji i inne (relacje z targów, konkursy ogłaszane przez redakcję, nekrologi, listy laureatów różnych konkursów, itp.).

W przypadku ilościowej analizy zawartości prasy należy określić jednostkę pomiaru i obliczeń. Jako typowe rodzaje pomiaru i obliczeń w omawianej metodzie badawczej przyjmuje się:

1. Określenie częstości występowania (frekwencji) różnych jednostek analizowanych.
2. Określenie wielkości jednostek analizowanych (jednostka pomiaru wypowiedź, jednostka obliczeń cm^2).
3. Określenie intensywności cech jednostek analizowanych⁵.

W naszym przypadku określono częstotliwość występowania poszczególnych kategorii. Na jednostkę pomiaru i obliczeń obrano wypowiedź. Należy podkreślić, że badaniu poddano wszystkie 673 numery „Nowej Kultury”, jakie ukazały się w latach 1950-1963. Objętość poszczególnych numerów tygodnika wahała się od 8 do 12 stron (zob. tabela 1) z wyraźną przewagą numerów 12-stronicowych. Niemal w każdym roku pojawiały się też numery podwójne, zwykle o objętości 16 stron.

Celem badania było określenie częstotliwości występowania określonych kluczem kategoryzacyjnym rodzajów wypowiedzi w obrębie poszczególnych roczników „Nowej Kultury” (zob. tabela 6) Dla większej przejrzystości uzyskanych wyników pogrupowano elementy klucza w cztery nadrzędne kategorie:

³ Encyklopedia wiedzy o prasie, pod red. J. Maślanki, Wrocław 1976, s. 254.

⁴ M. Chrzanoski, „Życie Literackie” w latach 1951-1980, Kraków 1983.

⁵ W. Pisarek, *Analiza...*, s. 82-88.

Tabela 1. Objętość „Nowej Kultury” w latach 1950-1963

Rocznik	Liczba numerów o objętości:				Liczba numerów w danym roczniku
	8 stron	10 stron	12 stron	16 stron	
1950	13	–	27	–	40
1951	3	–	47	1	51 (1 podwójny)
1952	18	–	31	1	50 (2 podwójne)
1953	48	–	3	–	51 (1 podwójny)
1954	46	–	3	1	50 (2 podwójne)
1955	49	–	2	–	51 (1 podwójny)
1956	48	–	3	1	52 (1 podwójny)
1957	40	–	11	–	51 (1 podwójny)
1958	41	–	8	1	50 (2 podwójne)
1959	42	–	6	3	51 (1 podwójny)
1960	14	1	35	1	51 (1 podwójny)
1961	1	9	38	3	51 (2 podwójne)
1962	–	–	50	1	51 (1 podwójny)
1963	19	–	4	–	23

Źródło: Obliczenia własne autora.

- I. Teksty literackie, krytyczno-literackie i historyczno-literackie (tutaj znalazły się kategorie: poezja, proza, krytyka literacka i historia literatury)
- II. Publicystyka, reportaże i korespondencje
- III. Krytyka artystyczna (krytyka teatralna, plastyczna, filmowa i muzyczna)
- IV. Pozostałe (kroniki, noty, przeglądy, listy do redakcji itp.)

Kolejnym krokiem było przeliczenie otrzymanych liczb na wartości procentowe, znacznie lepiej ilustrujące strukturę zawartości poszczególnych roczników badanego pisma (zob. tabela 7).

Innym przykładem analizy ilościowej może być także skategoryzowanie zawartości badanego czasopisma, wykorzystując typologię gatunków dziennikarskich. Warto w tym miejscu zwrócić uwagę na konstatację Walerego Pisarka, który stwierdził, że: „nie ma powszechnie uznanego rejestru gatunków dziennikarskich, a granice między nimi są płynne”⁶. Idąc w ślad za powyższym stwierdzeniem, możemy przyjąć, że fakt zaklasyfikowania danej wypowiedzi prasowej do określonego gatunku dziennikarskiego w dużej mierze jest zdeterminowany:

- a) dyscypliną naukową, która z prasy czyni przedmiot badań,
- b) przyjętą metodą badań,
- c) preferencjami danego badacza⁷.

⁶ W. Pisarek, *Gatunek dziennikarski: informacja prasowa*, „Zeszyty Prasoznawcze” 1993, z. 3-4.

⁷ Por. M. Wojtak, *Gatunki prasowe*, Lublin 2004, s. 29.

Stąd wniosek, że niemal każda podjęta próba kategoryzacji wypowiedzi prasowych oparta na typologii gatunków dziennikarskich, może być uznana przez innych badaczy za dyskusyjną.

Biorąc pod uwagę specyfikę tygodnika „Nowa Kultura”, dokonano podziału zawartości tego periodyku na następujące gatunki prasowe: teksty publicystyczne, relacje i sprawozdania (tu także znalazły się reportaże), recenzje, felietony i eseje, dyskusje⁸.

Analizując otrzymane wyniki, możemy prześledzić dynamikę zmian w strukturze zawartości poszczególnych roczników „Nowej Kultury”. Szczególnie wyraźnie widać to na wykresie 2. Jak możemy zaobserwować, struktura pierwszych dwóch roczników pisma była zbliżona. Przesunięcia w zawartości analizowanego tygodnika obserwujemy od 1952 roku. Wynikało to z trzech czynników. Nastąpiła zmiana na stanowisku redaktora naczelnego (P. Hoffmana zastąpił J. Putrament). Wiązało się to z przekazaniem „Nowej Kultury” Związkowi Literatów Polskich, co znalazło swoje odbicie we wzroście liczby publikacji w kategorii „teksty literackie, krytyczno-literackie i historyczno-literackie” z 36,88% w 1951 roku do 42,34% w 1952. Równie istotne różnice dotyczą krytyki artystycznej, która w 1952 roku osiągnęła 8,12% zawartości pisma, a w 1953 – 4,78%. Różnica 3,34% wynikała z faktu przerwania wyłączności „Nowej Kultury” do bieżącego relacjonowania życia kulturalnego (por. także wykres 3). „Nowa Kultura” od września 1952 roku skupiła się głównie na krytyce literackiej, inne dziedziny traktując marginalnie, gdyż nimi miał się zająć powołany wtedy „Przegląd Kulturalny”. Inna widoczna różnica dotyczyła publicystyki. Jej wzrost o 4,53% w 1953 roku był efektem krytyki, jakiej poddano pismo, zarzucając mu słabość ideologiczną. Błąd ten redakcja starała się naprawić poprzez wzmożoną liczbą tekstów publicystycznych.

W 1953 roku w wyniku wprowadzenia ustawy o limitowaniu nakładów gazet i czasopism (zob. tabela 2), drastycznie zmniejszyła się także objętość „Nowej Kultury”⁹. Niemal wszystkie numery pisma z tego roku „odchudzono” do 8 stron (zob. tabela 1).

W latach 1954-1955 twórczość literacka wypełniała łamy pisma prawie w tym samym stopniu. Różnice uwidoczniły się w przypadku publicystyki i reportaży. W 1955 roku wypowiedzi tego gatunku było o 2,72% (41 wypowiedzi) mniej. Odnotowujemy również dość znaczny spadek (z 7,61% do 4,83%) wypowiedzi dotyczących krytyki artystycznej (potwierdza to także wykres 3). Wynikało to zapewne z zawrotań polityki kulturalnej tego okresu, gdzie szczególnie dokładnie przyglądano się wszelkiej krytyce w poszukiwaniu jej „błędów”. Wzrost w stosunku do roku poprzedniego notujemy w kategorii „pozostałe”, co spowodowane zostało drukowaniem wypowiedzi czytelników pisma, zabierających głos w ankietach ogłoszonych w 1955 roku w „Nowej Kulturze”. Warto przypomnieć te ciekawe i cenne inicjatywy redakcji. Pierwszą była ankietka „Pisarze wobec dziesięciolecia”, niezwykle ciepło przyjęta przez

⁸ Kategoryzacji dokonano z uwzględnieniem specyfiki tygodnika „Nowa Kultura”, jak również opierając się na ustaleniach M. Wojtak. Zob. M. Wojtak, *Gatunki...*

⁹ AAN 237/XIX-11, k.4-7, Notatka w sprawie nakładów prasy.

Tabela 2. Różnice w nakładach prasy w latach 1952-1953

Nakład rozprowadzony			
	kwiecień 1952	kwiecień 1953	różnica
Gazety	6 669 tys.	5 386 tys.	1 283 tys.
Czasopisma	10 233 tys.	8 069 tys.	2 164 tys.
Ogółem	16 902 tys.	13 455 tys.	3 447 tys.
Nakład sprzedany			
	kwiecień 1952	kwiecień 1953	różnica
Gazety	6 295 tys.	5 295 tys.	1 000 tys.
Czasopisma	9 574 tys.	7 810 tys.	1 764 tys.
Ogółem	15 869 tys.	13 105 tys.	2 764 tys.

Źródło: AAN 237/XIX-11, k. 4-7.

czytelników. Następnym interesującym przedsięwzięciem redakcyjnym był wybór dziesięciu najlepszych książek wydanych w dziesięcioleciu PRL, natomiast piątą rocznicę istnienia pisma redakcja postanowiła uczcić w niecodzienny sposób, poddając swój tygodnik ocenie czytelników, co również znalazło swoje odbicie na jego łamach.

Rok 1956 charakteryzują znaczne przewartościowania w strukturze zawartości analizowanego pisma. W dużej mierze wpłynęła na to sytuacja społeczno-polityczna. „Nowa Kultura” w tym czasie straciła swój społeczno-kulturalny charakter, stając się raczej pismem społeczno-politycznym. Dotyczyło to nie tylko „Nowej Kultury”. Większość czasopism społeczno-kulturalnych przyjęło na siebie rolę dynamizowania przewartościowań społeczno-politycznych zachodzących w Polsce w 1956 roku. Sytuacja ta spowodowała, że sprawom literackim poświęcono niewiele powyżej 36% ogółu publikacji. Co prawda, tematyka ta nadal w piśmie dominowała, ale liczba tekstów w tej kategorii była jedną z najniższych w całej historii pisma (zob. wykres 1). Zapewne wpłynęły na to także inicjatywy redakcji mające na celu uniezależnienie „Nowej Kultury” od Związku Literatów Polskich. Pewnym paradoksem jest, że już po zerwaniu więzów z ZLP, w 1957 roku odnotowujemy wzrost publikacji dotyczących literatury o 8,8% (218 wypowiedzi). Wynikało to zapewne również z zachłności się swobodą twórczą i z chwilowego osłabienia cenzury w tamtym okresie. Tak duża dysproporcja w tej kategorii spowodowała swoiste zafałszowanie wykresu. Wynika z niego, że pojawiły się również znaczne dysproporcje w kategorii publicystyka, reportaże i korespondencje (niemal 10% spadek w 1956 r.). W rzeczywistości, jeśli porównamy liczbę wypowiedzi w tej kategorii (zob. tabela 7), to okaże się, że różnica wynosi zaledwie 31 wypowiedzi. W 1956 roku było ich w tej kategorii 336, a w 1957 – 305. W tym czasie pismo kierowane było przez Wiktora Woroszyńskiego i odnosiło swoje największe sukcesy czytelnicze.

W 1958 roku daje się zauważyć dalszy wyraźny wzrost wypowiedzi w kategorii „teksty literackie, krytyczno-literackie i historyczno-literackie”. Analizując powyż-

szere dane, dochodzimy do wniosku, że proporcje w strukturze zawartości pisma w latach 1958-1959 są niemal identyczne. Jedyną większą widoczną różnicą dotyczy wzrostu w 1959 roku publikacji w kategorii „pozostałe”. Istotne różnice pojawiają się w 1960 roku. Związane to było z gruntowną zmianą składu redakcji, a co za tym idzie pojawieniem się wielu nowych działów w piśmie. Szczególnie jest to widoczne w kategorii „krytyka artystyczna”. W tygodniku pojawiła się na stałe kolumna teatralna i filmowa. Wzrosła liczba recenzji plastycznych, jak również wypowiedzi publicystycznych i reportaży. Rok 1961 charakteryzuje ponowny wzrost ilościowy kategorii „pozostałe”, przy względnie zbliżonej z rokiem poprzednim liczby wypowiedzi w innych kategoriach.

Analizując dwa ostatnie roczniki „Nowej Kultury”, dochodzimy do wniosku, że ilościowa struktura zawartości pisma w latach 1962-1963 w kategoriach „krytyka artystyczna” i „publicystyka, reportaże, korespondencje” była zbieżna. W przypadku kategorii „teksty literackie, krytyczno-literackie i historyczno-literackie” w 1963 roku odnotowujemy jej wyraźny spadek w stosunku do roku 1962. O ile liczba tekstów krytyczno-literackich i historyczno-literackich pozostała na podobnym poziomie, to w widoczny sposób zmalała opublikowanych w „Nowej Kulturze” wierszy i opowiadań (lub fragmentów książek). Możliwe, że było to konsekwencją ograniczenia o cztery kolumny objętości pisma (zob. tabela 1). Zapewne nie bez znaczenia był także fakt wyraźnej grywki destabilizującej pracę dziennikarską. W 1963 roku odnotowujemy znaczny wzrost wypowiedzi zaklasyfikowanych do kategorii „pozostałe”. Zmiana ta nadała ostatniemu z analizowanych roczników pisma charakter kronikarsko-przeładowy.

Analizując strukturę zawartości „Nowej Kultury” z lat 1950-1963, skupiono się głównie na danych dotyczących frekwencji występowania wypowiedzi o określonej tematyce. Jednak, jak pokazują wskazane powyżej przykłady, także dane dotyczące formy wypowiedzi (gatunku dziennikarskiego) szkicują zbliżony obraz zawartości omawianego periodyku.

Strukturę zawartości „Nowej Kultury” przebadali także wspomniani wyżej Maciej Chrzanowski. Uczynił to na marginesie badań nad „Życiem Literackim”, analizując trzy roczniki interesującego nas pisma z lat 1951, 1955, 1960 (zob. tabela 3). Wyniki uzyskane przez Chrzanowskiego odbiegają nieco od wyników naszych badań. Jest to uzasadnione kilkoma przyczynami.

Chrzanowski w swoich badaniach przyjął inne kryteria, tzn. jednostką analizy była wypowiedź, a jednostką obliczeń cm^2 . W naszych badaniach – przypomnijmy – wypowiedź stanowiła jednostkę analizy i jednocześnie jednostkę obliczeń. Stąd rozbieżności w danych tabelarycznych.

Istnieje jednak uzasadnione przypuszczenie, że nawet gdyby w obu przypadkach przyjęto te same kryteria badania struktury zawartości, to i tak pojawiłyby się rozbieżności. Chrzanowski wyniki swoich badań oparł na grupie reprezentacyjnej dla trzech roczników. Z każdego rocznika analizie poddał numery: 1, 10, 20, 30, 40, 50. Dało to w sumie osiemnaście numerów. Wydaje się zatem, że jest to zbyt skromna liczba.

Tabela 3. Struktura zawartości „Nowej Kultury” (w %)

Rodzaj wypowiedzi	1951	1955	1960
Poezja	8,3	9,4	5,0
Proza	11,1	6,2	15,1
Krytyka literacka i historia kultury	19,3	19,3	17,5
Publicystyka	25,0	17,7	20,0
Reportaże i korespondencje	8,4	12,5	5,1
Krytyka teatralna	5,3	3,2	4,9
Krytyka plastyczna	2,7	3,0	2,6
Krytyka filmowa	5,4	3,1	2,4
Krytyka muzyczna	0,2	0,0	0,0
Kroniki, noty, przeglądy	5,6	6,3	9,9
Listy do redakcji	2,8	6,1	2,3
Materiały ilustracyjne	16,3	12,5	12,3
Inne	0,3	0,4	2,7

Źródło: M. Chrzanowski, „Życie literackie”..., s. 256-255.

W. Pisarek stwierdza, że co prawda ustalenie wielkości grupy reprezentacyjnej jest dyskusyjne, niemniej jednak przyjmuje się, „że zgodnie ze współczesną świadomością badawczą – swego rodzaju prasoznawczą *opinio communis* – reprezentacje zawartości [...] tygodnika stanowi 12 numerów wylosowanych warstwowo z okresu 52 kolejnych tygodni (po 3 z każdego kwartału)”¹⁰. Wynika z tego, że Chrzanowski powinien był przebadać 36 numerów „Nowej Kultury”. Należy przypomnieć w tym miejscu, że wyniki naszych badań zostały oparte nie na grupie reprezentacyjnej, lecz na analizie zawartości wszystkich 673 numerów pisma, jakie się ukazały.

Abstrahując jednak od różnic w wynikach badań powstałych z przyjęcia różnych kryteriów analizy, należy stwierdzić, że po wnikliwym ich porównaniu wyłania się zbliżona struktura zawartości „Nowej Kultury”. W piśmie dominują zagadnienia literackie. Na drugim miejscu plasuje się publicystyka. Kolejną pozycję zajmuje kategoria „pozostałe”, w skład której wchodziły: kroniki, noty, przeglądy, listy itp. Stosunkowo najmniejszą kategorię stanowiła „krytyka artystyczna”.

Niemalym problemem okazało się odtworzenie średnich nakładów „Nowej Kultury”. Wynika to z faktu, iż akta wydawcy interesującego nas czasopisma, tj. „Robotniczej Spółdzielni Wydawniczej” (RSW) z okresu 1950-1963 w obecnej postaci to przede wszystkim spisy zdawczo-odbiorcze. Dane dotyczące nakładów udało się odnaleźć w kilku dokumentach archiwalnych wytworzonych przez Wydział Prasy i Wydawnictw KC PZPR, Wydział Kultury i Nauki KC PZPR i Sekretariat I Sekreta-

¹⁰ W. Pisarek, *Analiza...*, s. 120.

rza KC PZPR. W latach 1956-1957 informacje o nakładach „Nowej Kultury” znalazły się w winiecie pisma (zob. tabela 4). Pozostałe informacje zaczerpnięto z literatury przedmiotu i wspomnień twórców i czytelników analizowanego tygodnika. Liczby ukazujące nakłady badanego czasopisma zostały zestawione w tabeli 5 i zilustrowane wykresem 1. „Nowa Kultura” pojawiła się na rynku prasowym w nakładzie 46 000 egz. W 1953 roku w wyniku, wspomnianego już, wprowadzenia limitowania nakładów gazet i czasopism „Nowa Kultura” uzyskała nakład, w stosunku do roku poprzedniego, mniejszy o 14 000 egzemplarzy. Niestety brak danych o nakładach w latach 1954-1955. Na wykresie uśrednioną wartość nakładów za te lata przedstawia linia przerywana. Rok 1956 charakteryzował się dynamicznym wzrostem nakładów od 55 100 (tyle egzemplarzy miał nr 37) do 69 100 pod koniec roku (zob. tabela 4). Jednocześnie należy stwierdzić, że tak wysoki nakład przełożył się na ograniczenie w większości numerów objętości tego rocznika do 8 stron (zob. tabela 1). Było to zapewne podyktowane ograniczonym przydziałem papieru dla tygodnika. Nie ma pewności co do nakładów w 1957 roku. Redakcja „Nowej Kultury” podawała w winiecie informację, że wynosi on średnio 71,5 tys. Natomiast w notatce Biura Prasy i Wydawnictw odnajdujemy informację, że nakład w 1957 roku wynosił „zaledwie” 52,7 tys. Niestety z przyczyn obiektywnych nie jesteśmy w stanie określić, które z tych źródeł oddaje stan faktyczny. Jednak musimy przyjąć, że dane archiwalne są dla nas wiążące, stąd w tabeli 5 i na wykresie 1 zostały przedstawione liczby zaczerpnięte z wyżej wymienionego dokumentu.

Począwszy od 1957 roku odnotowujemy ostry i systematyczny spadek nakładów. Sytuacja ta trwa do 1960 roku, kiedy to średni nakład wyniósł 15 000 egzemplarzy, (najniższa wartość w historii pisma). W latach 1961-1962 nakłady wzrosły do 25 000. Pismo w ostatnim roku funkcjonowania osiągnęło nakład 29 000 egz.

Wraz ze zmianami objętości i nakładów „Nowej Kultury” wahaniom ulegała też cena tygodnika. W 1950 roku od numeru 1 do 31 za czasopismo trzeba było zapłacić 25 zł, od numeru 32 kosztowało 75 groszy. Taka różnica wynikała z przeprowadzonej 28 października 1950 roku reformy pieniężnej, popularnie zwanej „wymianą pieniędzy”. Stare złotówki wymieniono na nowe po kursie 3:100¹¹. Cena 75 gr obowiązywała także przez cały rok 1951. Zróznicowanie nastąpiło w roku 1952. Od numeru 1 do 26 pismo kosztowało 0,75 zł, od numeru 27 do 50 już 1 zł, ostatni numer podwójny 51/52 kosztował 1,25 zł. Rok 1953 był w tej materii dużo stabilniejszy, praktycznie cały rok pismo kosztowało 1,20 zł, jedynie za ostatni numer podwójny 51/52, czytelnicy musieli zapłacić 1,50 zł. Rok 1954 przyniósł zróznicowanie cen w zależności od objętości danego numeru, 8-stronicowy numer kosztował 1,20 zł. Droższe były jedynie numery podwójne. W 1954 roku wydano takie numery dwa i kosztowały: nr 29/30 – 1,50 zł, nr 51/52 – 1,70 zł. W 1955 roku ukazał się tylko jeden taki numer na koniec roku – 51/52 i trzeba było za niego zapłacić 1,80 zł. Cena tygodnika w 1957 roku uległa niemal podwojeniu. W roku 1956 czytelnik za numery 8-stroni-

¹¹ A. Albert [W. Roszkowski], *Najnowsza historia Polski 1918–1980*, Londyn 1989, s. 658.

Tabela 4. Nakłady „Nowej Kultury” w latach 1956-1957

Numery pisma	1956				1957		
	37-40	41-46	47-51	52-53	1	2-7	8-52
Nakłady w tys. egz.	55,1	63,1	68,1	69,1	69,1	75,3	70,3

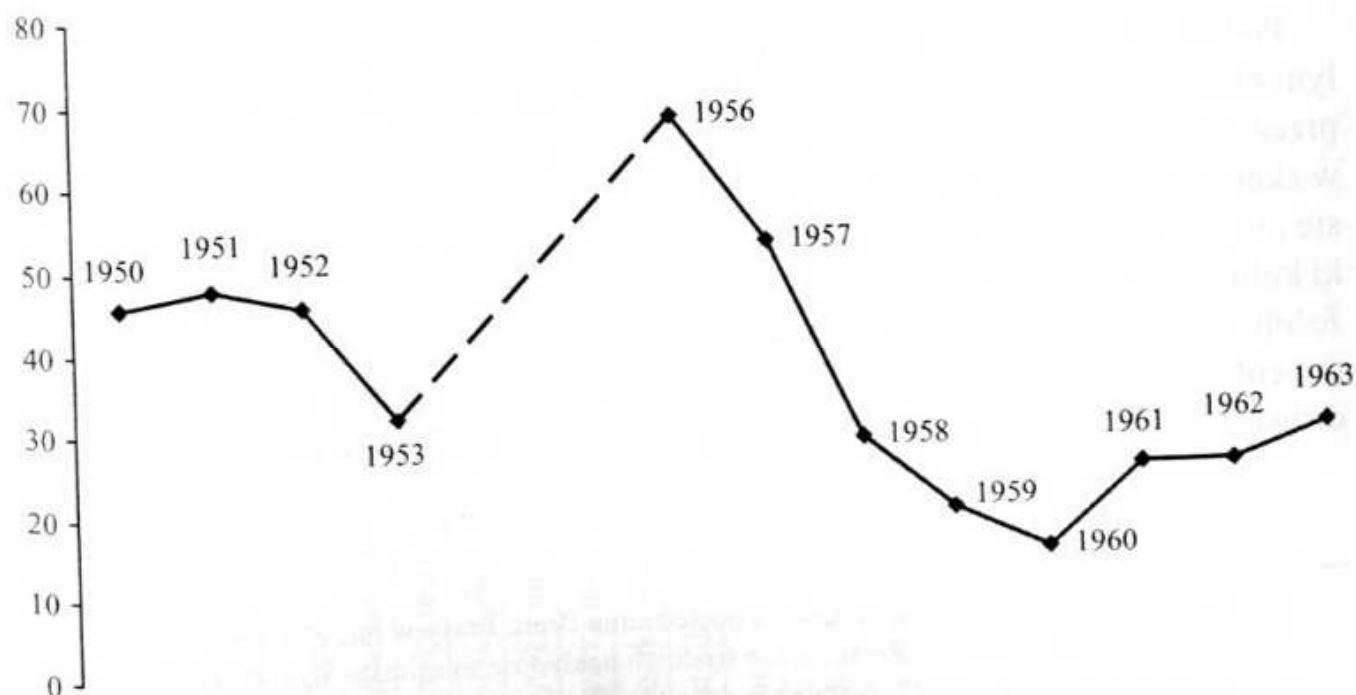
Źródło: Nakłady podane w winiecie tytułowej „Nowej Kultury”.

Tabela 5. Średnie nakłady „Nowej Kultury” w latach 1950-1963

Rok	Nakład	Rok	Nakład
1950	46 000	1957	52 700
1951	48 000	1958	28 700
1952	46 000	1959	19 800
1953	32 000	1960	15 000
1954	–	1961	25 000
1955	–	1962	25 000
1956	68 000	1963	29 000

Źródło: Obliczenie własne autora; AAN 237/XIX-92, k. 18-22, Notatka w sprawie „Nowej Kultury”, „Polityki” i „Życia Literackiego”; AAN 237/V-50, k. 34-42 [Zestawienie średnich nakładów czasopism społeczno-kulturalnych za rok 1953]; AAN 237/XVIII-173 k. 87-91, Uwagi o sytuacji w czasopiśmiennictwie społeczno-literackim i społeczno-kulturalnym; A. Lisiecka, *Bilans i pożegnanie*, NK 1961, nr 52/53, s. 15; M. F. Rakowski, *Dzienniki...*, t. 1, s. 368; T. Mielczarek, *Od „Nowej Kultury”...*, s. 140; M. Fik, *Kultura...*, s. 315; M. Chrzanowski, *„Życie Literackie”...*, s. 196; A. Słomkowska, *Prasa w PRL...*, s. 273.

tys. egz.

Wykres 1. Średnie nakłady „Nowej Kultury” w latach 1950-1963 w tys. egzemplarzy

cowe płacił 1,20 zł. Za 12-stronicowe 1,80 zł, a za numery podwójne 2,40 zł. W 1957 roku za 8-stronicowy należało zapłacić 2,50 zł, za 12-stronicowy początkowo 2,70 zł, a od nr 11 już 3 zł. W roku kolejnym miała miejsce kolejna podwyżka, co prawda cena 8-stronicowych utrzymała się na dotychczasowym poziomie, ale 12-stronicowe kosztowały już 3 zł, a 16-stronicowy numer podwójny z końca roku już 3,50 zł. W 1960 roku Biuro Prasy KC podjęło decyzję o powiększeniu objętości pisma do 12 kolumn. Postanowiono także wyrównać cenę do wysokości „Przeglądu Kulturalnego”¹². W rzeczywistości zabieg ten obniżył cenę tygodnika, objętość ustabilizowała się na poziomie 12 stron w cenie 2,70 zł, jedynie za 16-stronicowe numery podwójne trzeba było płacić 4 zł. Cena taka utrzymała się do ostatniego numeru, nawet gdy od nr 5 z 1963 roku spadła objętość pisma do 8 stron, nie została zmieniona.

„Nowa Kultura” była kolportowana poprzez prenumeratę pocztową i sprzedaż komisową, część nakładów stanowiły gratisy. I tak na przykład w styczniu 1953 roku nakład pisma wynosił 33 846 egzemplarzy, z czego 8215 rozprowadzono poprzez prenumeratę, na sprzedaż komisową przeznaczono 24 982. Gratisy zewnętrzne wyniosły 293 egzemplarze, a gratisy wewnętrzne 356¹³.

Warto na koniec zastanowić się nad ekonomicznym aspektem funkcjonowania „Nowej Kultury”. Była ona, jak większość pism tamtego okresu, deficytowa. Niestety także i w tym przypadku dane są niepełne. Wiadomo na przykład, że koszt wydania „Nowej Kultury” w 1959 roku wyniósł 2 932 000 zł. Pismo w tym czasie przyniosło 1 591 900 zł dochodu, a więc na koniec roku deficyt wynosił w przybliżeniu 1 341 000 zł. Dla porównania deficyt „Polityki” wyniósł 3 157 000 zł, a „Życia Literackiego” 2 187 000 zł. Stosunkowo najwięcej środków finansowych pochłaniały honoraria autorskie – była to kwota 769 000 zł. W przeliczeniu na jeden numer pisma koszt honorariów wynosił 14 635 zł, a jedna kolumna kosztowała 1640 zł. „Polityka” odpowiednio: 15 962 zł i 1530 zł, a „Życie Literackie”: 11 731 zł i 977 zł¹⁴.

Podsumowując, możemy stwierdzić, że struktura zawartości „Nowej Kultury” w całym okresie jej funkcjonowania była kształtowana przez dwa zasadnicze czynniki, przez aktualną sytuację społeczno-polityczną, jak również przez osoby wchodzące w skład redakcji, a jak wiemy, ta zmieniała się nader często. Wynikało to ze ścierania się dwóch tendencji. Jedną z nich było popularyzowanie oficjalnie głoszonej polityki kulturalnej, drugą prezentowanie przejawów autonomicznego życia kulturalnego. Jeżeli ten drugi czynnik zaczynał dominować nad pierwszym, wówczas partyjny dysponent pisma zaczynał stosować radykalne kroki, co zwykle oznaczało roszady kadrowe w redakcji, a w efekcie likwidację „kłopotliwego” czasopisma.

¹² AAN 237/XIX-109, k. 9-10, Notatka z posiedzenia Biura Prasy w dn. 25 I 1960.

¹³ AAN 237/V-50, k. 34-42, [Zestawienie średnich nakładów za miesiąc styczeń 1953 roku].

¹⁴ AAN 237/XIX-92, k. 18-22, Notatka w sprawie „Nowej Kultury”, „Polityki” i „Życia Literackiego”.

Tabela 6. Struktura zawartości „Nowej Kultury” w latach 1950-1963

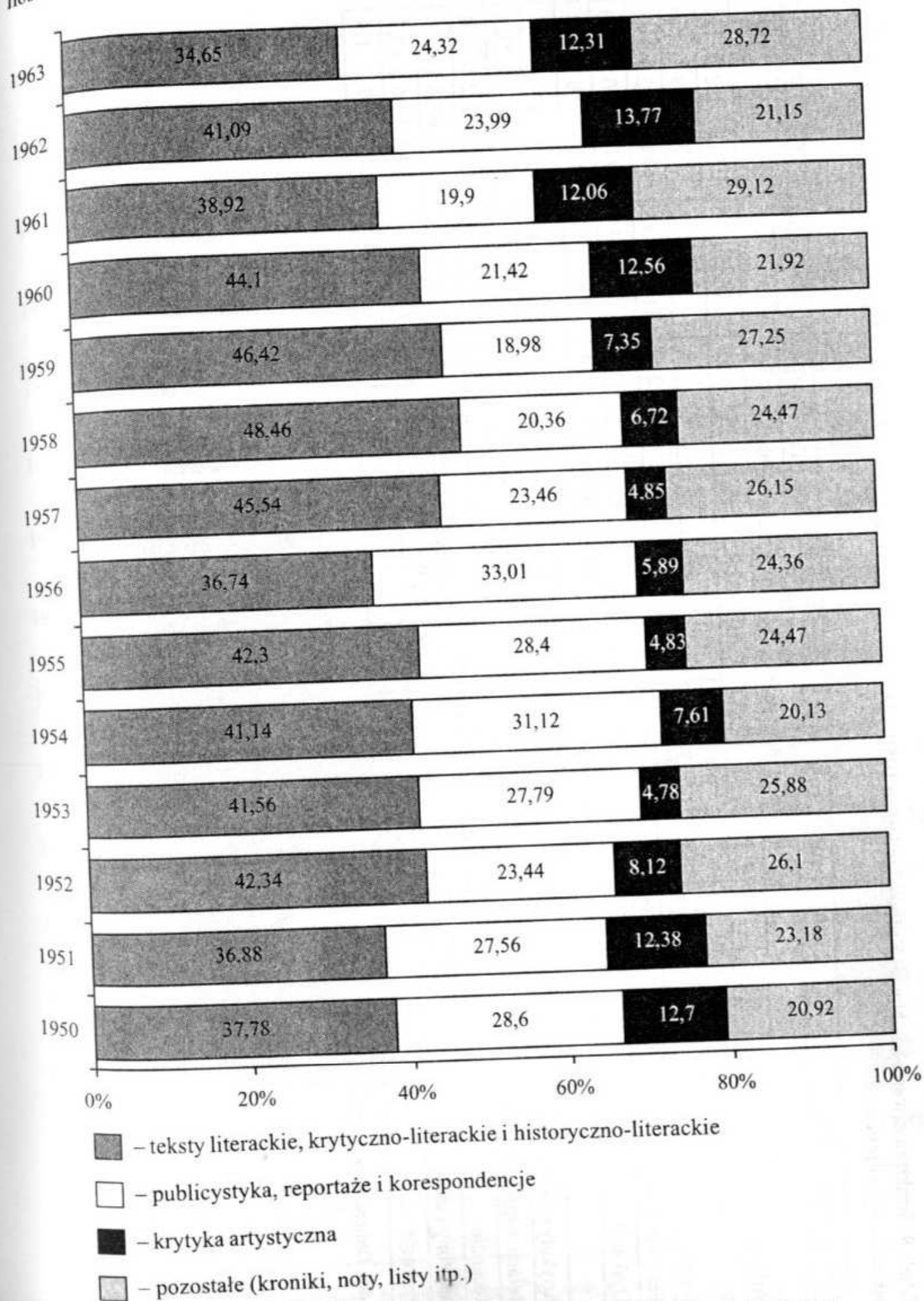
Rodzaj wypowiedzi	1950	1951	1952	1953	1954	1955	1956	1957	1958	1959	1960	1961	1962	1963
Poezja	190	222	300	279	240	222	211	372	355	359	283	233	342	117
Proza	42	92	71	90	74	70	62	94	90	58	68	83	124	12
Krytyka literacka i historia kultury	122	133	218	153	113	128	101	126	262	290	351	355	274	99
Publicystyka	182	226	196	171	173	158	247	232	221	201	196	234	291	89
Reportaże i korespondencje	86	108	130	178	150	124	89	73	76	88	145	109	141	71
Krytyka teatralna	39	51	39	27	27	30	34	31	30	38	93	98	120	34
Krytyka plastyczna	16	24	22	1	6	1	5	14	34	38	52	29	47	16
Krytyka filmowa	38	24	31	32	45	17	21	17	34	36	54	74	77	27
Krytyka muzyczna	26	51	21	0	1	0	0	1	0	0	1	7	14	4
Kroniki, noty, przeglądy	120	184	193	165	96	151	146	218	257	288	307	410	279	138
Listy do redakcji	31	51	53	76	31	33	49	75	61	53	17	56	47	28
Inne	45	46	117	84	82	59	53	47	39	74	25	36	55	23

Źródło: Obliczenia własne autora.

Tabela 7. Struktura zawartości „Nowej Kultury” w latach 1950–1963 przedstawiona w stosunku jednostkowym i procentowym

Rodzaj wypowiedzi	1950	1951	1952	1953	1954	1955	1956	1957	1958	1959	1960	1961	1962	1963
Liczba wypowiedzi w poszczególnych kategoriach														
Teksty literackie, krytyka literacka	354	447	589	522	427	420	374	592	707	707	702	671	740	228
Publicystyka, reportaże	268	334	326	349	323	282	336	305	297	289	341	343	432	160
Krytyka artystyczna	119	150	113	60	79	48	60	63	98	112	200	208	248	81
Pozostałe	196	281	363	325	209	243	248	340	357	415	349	502	381	189
Liczba wypowiedzi przedstawiona w %														
Teksty literackie, krytyka literacka	37,78	36,88	42,34	41,56	41,14	42,30	36,74	45,54	48,46	46,42	44,10	38,92	41,09	34,65
Publicystyka, reportaże	28,60	27,56	23,44	27,79	31,12	28,40	33,01	23,46	20,36	18,98	21,42	19,90	23,99	24,32
Krytyka artystyczna	12,70	12,38	8,12	4,78	7,61	4,83	5,89	4,85	6,72	7,35	12,56	12,06	13,77	12,31
Pozostałe	20,92	23,18	26,10	25,88	20,13	24,47	24,36	26,15	24,47	27,25	21,92	29,12	21,15	28,72

Źródło: Obliczenia własne autora.

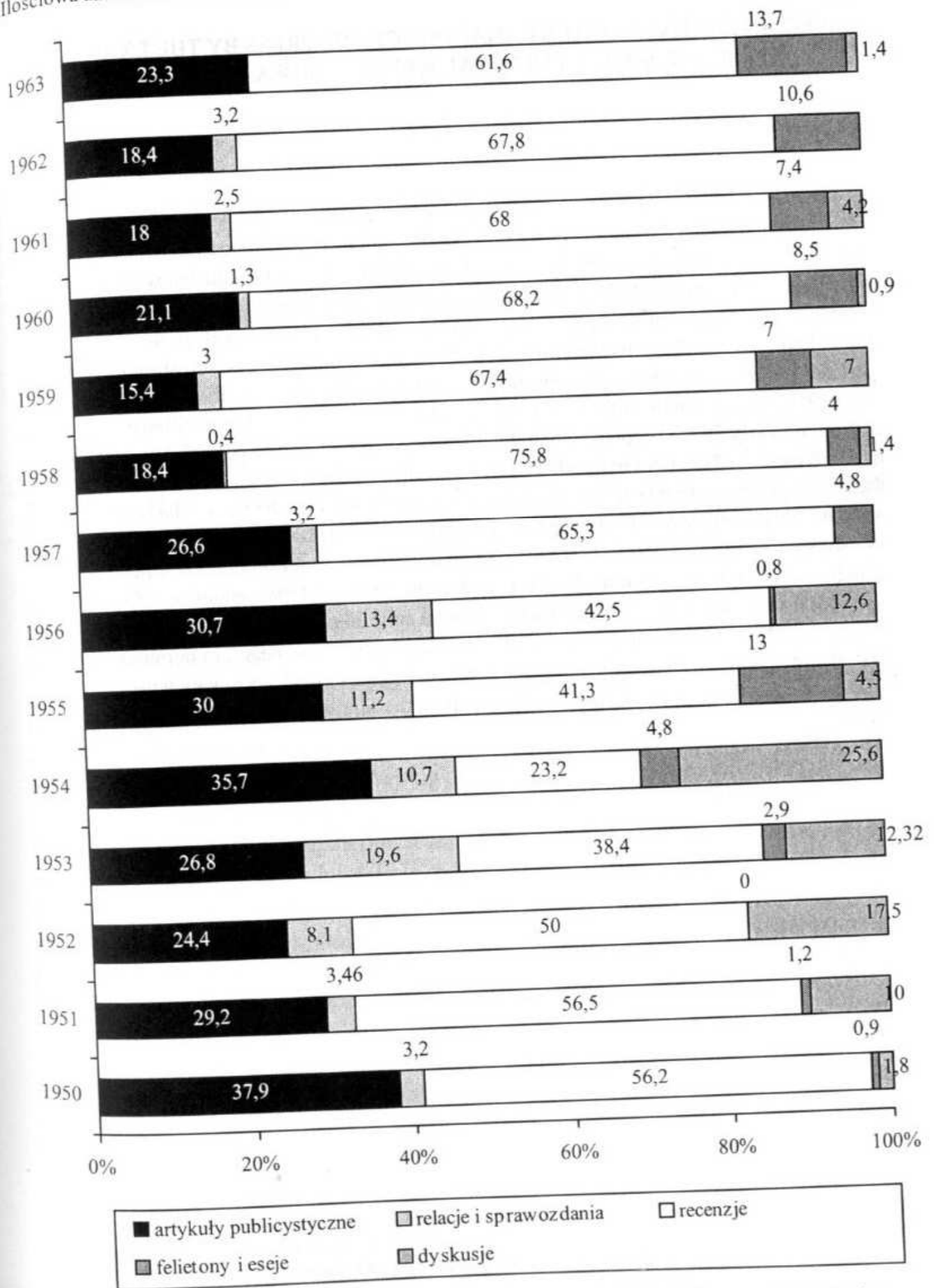

Wykres 2. Zmiany struktury zawartości „Nowej Kultury” w latach 1950-1963

Tabela 8. Struktura zawartości „Nowej Kultury” w latach 1950-1963 z uwzględnieniem gatunków dziennikarskich przedstawiona w stosunku jednostkowym i procentowym

Rodzaj wypowiedzi	1950	1951	1952	1953	1954	1955	1956	1957	1958	1959	1960	1961	1962	1963
Liczba wypowiedzi w poszczególnych kategoriach														
Artykuły publicystyczne	83	76	39	37	60	67	39	33	51	46	47	51	52	17
Relacje i sprawozdania	7	9	13	27	18	25	17	4	1	9	3	7	9	0
Recenzje	123	147	80	53	39	92	54	81	210	201	152	193	192	45
Felietony i eseje	2	3	0	4	8	29	1	6	11	21	19	21	30	10
Dyskusje	4	25	28	17	43	10	16	0	4	21	2	12	0	1
Liczba wypowiedzi przedstawiona w %														
Artykuły publicystyczne	87,90	29,23	24,38	26,81	35,7	30,0	30,7	26,6	18,4	15,4	21,1	18,0	18,4	23,3
Relacje i sprawozdania	3,20	3,46	8,13	19,57	10,7	11,2	13,4	3,2	0,4	3,0	1,3	2,5	3,2	0
Recenzje	56,16	56,54	50,0	38,41	23,2	41,3	42,5	65,3	75,8	67,4	68,2	68,0	67,8	61,6
Felietony i eseje	0,91	1,15	0	2,90	4,8	13,0	0,8	4,8	4,0	7,0	8,5	7,4	10,6	13,7
Dyskusje	1,83	9,62	17,5	12,32	25,6	4,5	12,6	0	1,4	7,0	0,9	4,2	0	1,4

Źródło: Obliczenia własne autora.

Wykres 3. Struktura zawartości „Nowej Kultury” w latach 1950-1963 z uwzględnieniem gatunków dziennikarskich.

A QUANTITATIVE CONTENT ANALYSIS OF THE PRESS BY THE EXAMPLE OF THE SOCIAL-CULTURAL WEEKLY "NOWA KULTURA"

Summary

The weekly "Nowa Kultura" [New Culture], which appeared in the years 1950-1963, played a very essential role in the cultural life of post-war Poland. Its innovative manner of the editorship should be emphasised. It was diametrically different from that of the well-known model of the social and cultural press of the time. The weekly under consideration, although far from being perfect, occupied a prominent place among social and cultural periodicals in the period of the Polish People's Republic. Its inspirational and cultural role cannot be overestimated. Its publications heralded the "thaw" in the political transformations and consolidated them after October 1956. The area of the influence of the periodical was very large. It is testified by its weekly edition of nearly 70,000 copies, which the magazine reached its best period. The presentation of the dynamics of changes in the structure of the content of the investigated periodical during the whole period of its existence would not be possible without the use of the method of the quantitative content analysis of the press. The structure of the content of "Nowa Kultura" was shaped by two essential factors: the current sociopolitical situation and the editorial board, which was changed quite often. This was due to the friction of two tendencies. One of them was the popularisation of the officially proclaimed cultural policy; the second was presenting of manifestations of autonomous cultural life. If the latter factor began to dominate over the first, the then party disposer of the magazine began to take radical steps, which usually meant staff castling in the editorial board, and in the effect the liquidation of the "troublesome" periodical.